

השכלה מקצועית

השתלמות מקצועית למגדלי בקר בישראל

אלי סמסון, המחלקה לבקר, שה"מ, משרד החקלאות

מטרות ההשתלמות המקצועית

ההדרכה החקלאית לכל סוגיה חייבת לסייע למתעשרים חקלאים העוסקים בגידול בקר, בהעלאת התנובה, הפוריות, היעילות, והרווחיות של ענף הרפת. לשם כך היא חייבת לספק למגדלים את הידע הדרוש בתחומים הרבים של המקצוע. ולא רק זאת – ההדרכה חייבת גם לחפש ולמצוא דרכים מתאימות כדי להביא את הידע לכל אחד מהציבורים השונים של החקלאים – בצורה נאותה ומתאימה לרמה ולדפוסי החיים השונים של אותו ציבור. הידע החקלאי מקצועי בנושאי גידול בקר מצטבר משני מקורות עיקריים:

1. מתוך הנסיון המעשי של מגדלי הבקר לדורותיהם וארצותיהם;
2. ממחקר חוקרים במוסדות מחקר, תחנות נסיונות ומעבדות מחקר בארץ ובארצות הבקר המפותחות בעולם.

מערכת ההדרכה וההשתלמות המקצועית מסננת את שפע המידע והידע, בוחרת נושאים ומתאימה אותם לרמות השונות, ומקנה את הידע העיוני והיישומי לצרכני הידע השונים.

צרכני ההשתלמות

אנשי ההתישבות המושבית המשפחתית עובדים ברפת לאורך ימים ושנים ואין ביכולתם לצאת להשתלמויות ארוכות מחוץ למשק. הנסיון המקצועי-מעשי המצטבר שלהם הוא רב.

ידע חדש מגיע אליהם באמצעות מגע ישיר עם חקלאים מתקדמים, עם מדריכים ופעילי הענף ובאמצעות פירסומים בכתב.

לאנשים מההתישבות השיתופית-קיבוצית פתוחה – בדרך כלל – הדרך להשתלמויות מקצועיות קצרות או ממושכות, בכל הרמות. תחלופת הרפתנים ברפתות אלו היא רבה מאוד ובעלי הידע אינם נשארים לעבוד ברפת לאורך ימים. בקיבוצים מצויה גם אוכלוסיה גדולה של אנשים זמניים (אנשי אולפנים לעברית, מתנדבים, תלמידים וכו') וחלקם עובדים ברפת, בכל העבודות המקצועיות – למשך פרקי זמן של חודשים אחדים.

ב־16 בתי ספר חקלאיים של האגף לחינוך חקלאי מצויות רפתות ובהן אוכלוסיה גדולה של תלמידים העובדים ברפת ואלה, כמו גם מדריכיהם, נזקקים להשתלמות מקצועית.

המדריכים לגידול בקר של שה"מ מלווים ומדריכים את המגדלים, ואף שותפים במידה רבה ליצירת הידע המקצועי – גם הם צרכנים קבועים של השתלמויות, כדי לאפשר להם לרענן את הידע שנרכש בעבר ולהתעדכן ולעקוב אחרי ההתפתחויות והחידושים החלים בענף.

ציבורים שונים של עובדי ענפי שרות הקשורים לרפת – גם להם נערכות השתלמויות מיועדות לצרכים שלהם. מזריעים, מבקרי חלב, נהגי משאיות חלב, עובדי תחנות איסוף חלב, מחסנאים – כולם נעזרים ע"י מערכת ההדרכה.

חילופי ידע עם ארצות חוץ

ענף הבקר בארץ אינו רב־היקף ואין בידו משאבים רבים ל"יצירת־ידע". חילופי ידע עם חקלאים ומוסדות חקלאיים ועם אנשי מוסדות מחקר הוא חיוני, כאשר רוצים לקיים ענף ברמה מתקדמת. הדרכים העיקריות לכך הן באמצעות:

עתונות וספרות מקצועית מכל הרמות ומכל הארצות.

סיוורים מקצועיים ברפתות ומוסדות מחקר בחו"ל ואירוח אנשי חו"ל כאן.

השתתפות בוועדות, ועידות וקונגרסים מקצועיים בחו"ל ומפגשים בינלאומיים בארץ. הזמנת מומחים בעלי מוניטין לארץ, וכיוצא בזה.

מקום ההשתלמויות

המוסד המיועד להשתלמויות לחקלאים הוא המדרשה החקלאית – מדרשת רופין. הקורסים הארציים הממושכים (וחלק מן הקצרים) אכן מתקיימים בה. קורסים קצרים רבים מתקיימים בבתי מלון או מקומות ארעיים אחרים, מכיוון שאין המדרשה החקלאית יכולה לקלוט את כל הפונים אליה. ימי עיון אזוריים רבים מתקיימים באולמות הרצאה מיוחדים המצויים בחלק מלשכות ההדרכה, או באולמות המצויים במשקים. בתל אביב מתקיימות פעולות ארציות רבות – בגלל מיקומה המרכזי – אולם אין בה אולם הרצאות מסודר ולכן נאלצים להשתמש באולמות שכורים יקרים אשר לא תמיד הם מתאימים.

נתוני ההשתלמויות

המרצים והמגישים את החומר בפעולות ההשתלמויות הם ברובם אנשי מינהל המחקר החקלאי, רופאים וטרינריים, אנשי הפקולטה לחקלאות, הטכניון, התאחדות מגדלי בקר בישראל ושה.מ. כולם עושים במלאכה מתוך הרגשת חובה ושותפות.

השתלמות בפעולות קבוצתיות

דרך המלך להקניה מהירה של ידע עיוני

לקבוצות גדולות יחסית של משתתפים היא דרך של הפעולות הקבוצתיות: הרצאות ערב, ימי עיון וכנסים בני יום, קורסים בני 3 ימים או שבוע, שלושה חודשים או שנה, וגם של שלוש שנים ויותר. אלו הן המסגרות שבהן מקבלים כל שנה מאות רבות של רפתנים השתלמויות ברמות השונות, לפי הצרכים והמשאלות של כל אחד מציבורי צרכני הידע.

השכלה מקצועית בסיסית: לתלמידים של

כתות י"א וי"ב בקיבוצים העובדים ברפת נערכים כל שנה שני מחזורים של קורס יסודות הענף.

גם האגף לחינוך חקלאי מקיים בדרך כלל קורס של שבוע ימים, פעם בשנה עבור תלמידים העובדים ברפת.

הרצאות ערב או ימי עיון, היא הצורה השכיחה לקיום פעולות השתלמות במושבים. פעולות אלו נערכות לפי דרישת המושבים או לפי היוזמה של המדריכים או לשכות ההדרכה. בנושאים כלכליים או מקצועיים שוטפים שיש בהם עניין לכל הרפתנים, נערכים ימי עיון משותפים לכל הסקטורים.

בלשכות הדרכה אזוריות אחדות נערכים מדי שנה או שנתיים קורסים קצרים ליסודות הענף, וזאת למשך שבוע ימים ברציפות או ליום בשבוע למשך שבועות אחדים, לעתים קורסים אלה הם בין־לשכתיים, למשתתפים מלשכות סמוכות.

בשנים האחרונות נערכים קורסים ליסודות הענף בשפה האנגלית למתנדבים (וגם לעולים חדשים) השוהים בקיבוצים ועובדים ברפת.

השכלה מקצועית ברמה מתקדמת: כל שנה

נערכים כנסים מקצועיים אחדים, בדרך כלל במרכז הארץ – בהם מובא ידע ומידע מקצועי חדש שיש עניין בהעברתו במהירות רבה לציבור גדול של חקלאים.

בנושאים מקצועיים מרכזיים מתקיימים כל שנה מחזורים אחדים של קורסים קצרים בני 3 עד 6 ימים. הנושאים נקבעים לפי עדיפויות הנושאים והעניין שמגלים בהם. הנושאים בשנים האחרונות היו: גידול יונקים, הזנת־בקר,

– לחקלאים מתקדמים ולמדריכים. שלוש-ארבע פעמים בשנה מתקיימים קורסים מתקדמים למדריכי בקר למשך 3–4 ימים, לריענון ועידכון, וזאת בסיוע אנשי מוסדות המחקר, האוניברסיטה, הרופאים הווטרינריים ועוד.

חילופי ידע ברמה גבוהה עם ארצות חוץ

עתונות מדעית פריודית מגיעה למוסדות מחקר, הוראה והדרכה ועומדת לרשות המעוניינים בספריות.

אנשי מחקר והדרכה משתתפים באופן פעיל או כשומעים בוועידות וקונגרסים בינלאומיים. לעתים מארחים בארץ קבוצות או בעלי מקצוע בודדים שיש ענין בחוות דעתם, ולעתים מזומנות מתקיימים כינסים מדעיים גם בארץ. לעתים מזומנות מחמנים אנשי מחקר ומדריכים ברמה גבוהה בצורה יזומה לשם יעוץ בארץ.

השכלה בכתב

העתונות המקצועית הפריודית נועדה להעביר מידע שוטף על התפתחויות כלכליות או מקצועיות, על סיכומי מחקרים חדשים שנעשו, לדון על בעיות המעסיקות את ציבור בעלי המקצוע ולדווח על ארועים שיש בהם ענין – וכל זאת בבחינת מידע היפה לשעתו.

“משק הבקר והחלב” היוצא לאור על ידי התאחדות מגדלי בקר בישראל, הוא דו־ירחון העוסק בלעדית בנושאי הרפת.

“השדה” היוצא לאור על ידי הסתדרות הפועלים החקלאים, הוא ירחון למשק החקלאי המעורב, ומקדיש בכל חודש מדור נרחב לגידול בקר וזאת בנוסף למדורי המספוא, הכלכלה, בריאות המקנה ומדורים נוספים שיש בהם ענין גם למגדלי בקר.

“המשק החקלאי” היוצא לאור מטעם האחד החקלאי, מקדיש כל חודש מדור למגדלי הבקר. “גן שדה ומשק” הוא ירחון אירגון עובדי הפלחה (והירקות), וגם בו מידע חדשי למגדלי המספוא ולמחסנאים.

“רפואה וטרינרית” הוא רבעון היוצא על ידי

טכנולוגיה של הזנה, ייצור חלב שפיר, מיכון חליבה, דלקות עטין ועוד.

במסגרת מדרשת רופין מתקיימים כל שנה שני מחזורים תלת-חודשיים ללימוד יסודות הענף. קורסים אלה מקנים למשתתפים את הרקע העיוני הדרוש כדי להשתתף באופן פעיל בנושאים בעול ענף הרפת.

באותה מסגרת מתקיים כל שנה מחזור אחד של קורס טכנאי חקלאות במגמת הרפת. הקורס נמשך 14 חודשים, והוא מקנה את הידע הדרוש לריכוז ענף הרפת. בוגרי הקורס ניגשים לבחינות גמר של משרד העבודה וזוכים לתואר ולתעודה של טכנאי מוסמך.

בוגרי הקורסים לטכנאים (ומספר נלווים מאושרים) בשנים האחרונות, יצאו בתום הקורס לסיוור מקצועי מאורגן בארה”ב (בסיוע קרן הברון הירש). רפתנים רבים משלבים לאחרונה במסגרת טיול לחו”ל גם ביקורים אצל חקלאים ומוסדות חקלאיים. מדריכי הבקר מנצלים את קרנות ההשתלמות לשם עריכת סיור השתלמות בארצות הבקר המפותחות.

ראוי להזכיר גם את הקורסים הנערכים על ידי האגף להדרכת חוץ של שה”מ עבור מתמחים בגידול בקר מארצות מתפתחות אשר למדינת ישראל יש קשרים עמהן. הקורסים הם בני 3–4 חודשים, לנושאי הזנה, השבחה וניהול עדרים, בשפה האנגלית.

השכלה מקצועית גבוהה: בשנים האחרונות גברה האקדמיזציה של חקלאים, ובשורה ארוכה של משקים מצויים רפתנים ופעילי משק בעלי ידע מעמיק בכל התחומים העיוניים של החקלאות, וגם בהדרכה גברה מגמה זו.

הלימודים הפורמליים במסגרת הפקולטה לחקלאות של האוניברסיטה העברית ברחובות הם היום נחלת רבים מן ההתיישבות לצורותיה, הן במקצועות חקלאיים-עיוניים והן במקצועות הכלכלה החקלאית, לתארים השונים. גם לאחדים ממדריכי הבקר של שה”מ איפשרו ללמוד במסגרת זו או במסגרות אחרות.

הפקולטה לחקלאות מקיימת בשנים האחרונות קורסי חורף למשך שעות אחדות כל שבוע, גם בנושאים המעניינים את מגדלי הבקר

אירגון עובדי הפלחה והאגף למיכון וטכנולוגיה של שה"מ מפרסמים שנתון חקלאי. האגודות להזרעה מלאכותית "און" ו"השרות" מפרסמות תוצאות עבודתן בדו"חות שנתיים מפורטים.

המועצה ליצור ושיווק חלב מפרסמת בשנתיים האחרונות דו"חות שנתיים מפורטים בנושאים של ייצור, עיבוד ושיווק חלב. ובוודאי יש עוד פירסומים נוספים.

ספרים מקצועיים: בגלל השוק המצומצם מאוד של רוכשי ספרים בנושאי גידול בקר אין באפשרות הענף ומוסדותיו לממן הוצאת ספרים מקוריים או מתורגמים רבים. כל הזקוקים לידע עיוני מעמיק יותר – יצטרכו גם בעתיד למוצאו בספרים בשפות זרות. הספרים האחרונים שיצאו בשפה העברית הם:

מיכון חליבה בישראל מאת חי הברון, הוצאת התאחדות מגדלי בקר בישראל, יצא בשנת 1971;

נתונים להזנת הבקר מאת ב. לב, י. קלי, ש. דורי, בהוצאת התאחדות מגדלי בקר, יצא בשנת 1972;

מלון "אנציקלופדיה לבעלי חיים במשק החקלאי" שיצא בהוצאת "מעריב" – 1980 כולל פרקים על גנטיקה ועל גידול בקר;

הכרך הרביעי של **האנציקלופדיה לחקלאות** שענינו וטרינריה ובעלי חיים – נמצא בהדפסה.

★

מוסדות וגופים רבים ואנשים רבים מתוכם, כאלה שהזכרו לעיל וכאלה שלא הזכרו – שותפים ליצירת הידע המקצועי ולהפצתו בציבור מגדלי הבקר.

מטרת כולם היא אחת: להגדיל את הידע המצוי בידי החקלאי – לריווחתו הוא ולהגדלת התנובה, הפוריות והיעילות של משק הבקר והחלב בארץ.

הכלים להגברת הידע בציבור הבוקרים – קיימים ופועלים. על הבוקרים לנצלם ולהיות חלק פעיל ומדרבן של המערכת.

הסתדרות הרופאים הווטרינרים, חציו בעברית וחציו בתרגום לאנגלית, ומובאים בו מאמרים, סיכומי עבודות ומחקרים מתחום רפואת בעלי החיים ולעתים קרובות גם דברים שיש בהם ענין לרפתן המתקדם.

דו"שבעון פופולארי בשפה האנגלית הוא "Hoard's Dairyman" האמריקני הנפוץ בין מרכזי ובעלי רפתות רבים. נמסר בו מידע על החקלאות וגידול הבקר בארה"ב וכן מאמרים בסיסיים בכל נושאי הענף.

חוברות מקצועיות מכילות חומר מרוכז ומתומצת בנושא מקצועי ספציפי מוגדר והוא נועד להישמר בספרייתו של החקלאי לעיון בשעת הצורך או לבדיקת נושא גם לאחר זמן. המחלקה לפירסומים של שה"מ הוציאה בשנים האחרונות עשרות אחדות של חוברות מאוגדות ב"אוגדן" (שהוא כריכה קשה לשמירת חוברות אחדות בארון הספרים). החוברות משמשות את הרפתן ברפת ואת המרצים בקורסים השונים והן נשלחות לכל מעוניין באמצעות תשלום מרוכז על ידי מועצת החלב או בתשלום מזומן.

להלן שמות של אחדות מן החוברות שיצאו לאור:

מבני רפת חלב; העדר המתועש – ניהול וממשק; קרור חלב; נתוני יסוד בגידול בעלי חיים; מנות מאוזנות לבקר; עזרה ראשונה ברפת; מניעת מחלות מדבקות בבקר; כיצד ליצר חלב שפיר; התכולה והערך המזין של חומרי מזון; צרכים תזונתיים של בקר לחלב; ועוד חוברות רבות נוספות.

מוסדות משקיים, מקצועיים וכלכליים שונים מפרסמים חוברות סיכום בתחומי עבודתם השונים.

מינהל המחקר החקלאי מפרסם סיכומי מחקרים.

התאחדות מגדלי בקר בישראל מפרסמת פעם בשנה חוברת סיכומי מחקרים "מחקר ומעש" כמסוף ל"משק הבקר והחלב".